

УДК 910.3

Ніщименко В.І.

ГЕОПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ КОСОВО В ГЕОГРАФІЧНОМУ РОЗРІЗІ

Розглядається вплив появи нової незалежної держави – Косово на геополітичну ситуацію у світі, а також приналежність країн до певних географічних регіонів.

Рассматривается влияния появления нового независимого государства – Косово на геополитическую ситуацию в мире, а также принадлежность стран к определенным географическим регионам.

The influence of a new independent state - Kosovo on the geopolitical situation in the world, and countries belonging to certain geographic regions.

Актуальність теми формується виходячи із ситуації, яка склалася після проголошення незалежності Косово. Європейська безпека, що залежить від спільних дій країн континенту, опинилася під загрозою, оскільки країни Європи по різному поставилися до визнання чи невизнання Косово як держави. Крім того, інтереси США, які представлені через дії лідерів Косово, ніяк не можуть грати на користь інтересів європейських країн, що прагнуть зменшити вплив США на континенті.

Тому доцільно розглянути шлях Косово до незалежності з історичної та сучасної точок зору і його вплив на геополітичний баланс в європейському регіоні загалом. У контексті міжнародних подій ХХ ст., а також в уявленнях сучасників Балкани незмінно описувались як негативно забарвлена геополітична сфера. Уже сам термін “Балкани” часто мав на увазі характеристику цього регіону як “порохову бочку” Європи.

Метою статті є вплив проголошення незалежності Косово на геополітичну ситуацію в Європі і світі. Виходячи з мети впливають такі завдання: 1) з’ясування причин проголошення незалежності Косово; 2) визначення основних геополітичних наслідків появи нової держави на карті Європи; 3) оцінка реакції країн світу на цю подію; 4) оцінка приналежності країн до певного інтеграційного утворення; 5) визначення перспектив розвитку ситуації навколо незалежності Косово.

Аналіз вітчизняних публікацій і досліджень. Так як незалежність Косово і загалом проблема Балкан є актуальною темою з точки зору сучасного стану міжнародних відносин, тому їй присвячена значна кількість наукових робіт. Серед них слід відзначити працю Алли Язькової “Косовский конфликт в балканском политическом контексте”, де

розглядається теоретичний аспект конфліктогенності Балканського регіону, історичні, етно-культурні, економічні основи конфлікту в Косово та перспективи його розвитку [8]. Володимир Овчинський подає історію створення незалежного Косово виходячи із історико-політичних умов розвитку краю, тобто через так звані «проекти»: ісламський, фашистський, мафіозний, терористичний, воєнно-енергетичний [9]. Ярослав Секо у своїй статті «Витоки Косовського конфлікту: вплив націоналізму» аналізує вплив сербського і албанського націоналізму на витоки конфлікту в Косово, С.Кулик та М.Мишляєв у статті «Геополітичні наслідки проголошення незалежності Косово для Європи» розглядають геополітичні наслідки проголошення Косово для європейського континенту [2]. Серед зарубіжних вчених варто виділити працю Тіма Джуда. “Kosovo – war and revenge” (“Косово – війна і помста”), у якій дослідник намагається визначити статус краю та його діяльність у напрямі незалежності [10]. Значна увага приділяється питанню незалежності Косова в українських і зарубіжних періодичних виданнях та на веб-сайтах.

Виклад основного матеріалу. Претензії сербів на край Косово і Метохія засновані на принципах історичного права. Албанці у свою чергу наполягають на перевазі етнічного права, хоча також намагаються підвести свої наміри під історичну основу.

17 лютого 2008 року косовський місцевий орган самоуправління від імені албанської спільноти в односторонньому порядку ухвалив декларацію про незалежність краю, проте цей односторонній акт ніяк не сприяв урегулюванню конфлікту.

Проблемою для Косово є відсутність рішення Ради Безпеки ООН щодо порядку врегулювання статусу республіки. Так як визнання в Організації Об'єднаних Націй є важливим етапом міжнародного визнання. Стаття 4 Статуту ООН передбачає прийом нового члена Організації відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН на підставі рекомендації Ради Безпеки. Утім, відповідно до Статті 27 (3) Статуту ООН, така рекомендація Ради Безпеки ООН може бути ухвалена лише за умови консенсусу її постійних членів. Очевидно, що сучасний розклад сил у Раді Безпеки перекреслює перспективи ухвалення зазначеної рекомендації. Такий стан справ, а також дистанціювання Генерального секретаріату ООН від питання міжнародного визнання Косова, закладають певний прецедент для аналогічних ситуацій [2; 3].

Лише 3 з постійних членів (США, Великобританія, Франція) із 5 Ради Безпеки ООН визнали незалежність Косово, проти виступають Росія і Китай. Росія, яка рішуче виступає проти незалежності Косово, пішла іншим шляхом. Ще до оприлюднення рішення косовського парламенту відбулася зустріч міністрів закордонних справ Росії і Абхазії Сергія Лаврова і Сергія Шамби, під час якої обговорювали наслідки цієї події. Звісно, нота грузинського МЗС росіян не зупинила. До проголошення косовської незалежності, очевидно, готувалися – однак не так на пост'югославському, як на пострадянському просторі. Москва – насправді

– задоволена тим, що відбулося. Проголошення незалежності Косово значно посилює її позиції на пострадянському просторі. Тепер одні держави будуть визнавати незалежність Косова, а інші – рішуче її заперечувати. З-поміж тих, хто не збирається визнавати Косово, – Іспанія і Грузія, яких не можна запідозрити у тому, що вони перебувають під впливом Москви. Але вони прекрасно усвідомлюють майбутнє своєї територіальної цілісності, у разі якщо Косово виявиться прецедентом. Очевидно, що серйозні проблеми виникнуть насамперед у держав ГУАМу (в Грузії це Абхазія і Південна Осетія, в Азербайджані – Нагірний Карабах, у Молдові Молдовська Придніпровська республіка). Всі вони, окрім України, мають територіальні конфлікти. А Україна має Крим [3]. Україна ж не визнає незалежність Косово так як спирається на принципи міжнародного права, тобто існують певні міжнародні закони і норми. Президент України Віктор Янукович заявив, що він проти застосування подвійних стандартів і він неготовий визнати незалежність Косово.

22 липня 2010 року Міжнародний суд ООН В Гаазі заявив, що декларація про незалежність Косово не порушує норми міжнародного права [7]. Проте це поки, що не стало сильним поштовхом до дій країн, які зайняли позицію вичікування чи вагаються у прийнятті рішення. Бо хвиля визнання держави спостерігалась лише у 2008 р., коли 53 країни висловили своє позитивне рішення щодо новоствореної держави, чого не спостерігалось у наступні роки (у 2009-му 11, а у 2010-му всього 8 країн) [1]. Насамперед це пов'язано з тим, що рішення суду є дорадчим і не має статусу обов'язкового. Рішення Міжнародного Суду в Гаазі відкриває можливість того, що Сербія буде боротися в Генеральній Асамблеї ООН за вирішення суперечки щодо Косова шляхом переговорів. "Сербія ніколи не визнає односторонньо проголошеної незалежності Косово", заявив президент Сербії Борис Тадіч журналістам у Белграді після оприлюднення рішення у Гаазі. Тадіч підкреслив, що Сербія не вдаватиметься до насильства і вважає за краще вести переговори про компроміс з етнічними албанцями Косово.

Ставши на позицію "унікальності" випадку Косова, "західний" блок держав віднині змушений працювати на зміцнення принципу державного суверенітету, а що стосується Європи – на зміцнення норм Хельсинського заключного акту ОБСЄ про непорушність кордонів у післявоєнній Європі. Зокрема, безумовна чинність цих норм підтверджується в уже згаданому вище рішенні Ради міністрів закордонних справ країн ЄС щодо Косово. Логіка принципу "виняток підтверджує правило" неухильно ставить країни, котрі визнали незалежність Косова, у становище противників будь-яких спроб інших сепаратистських рухів та сторін у "заморожених" конфліктах використати її як прецедент. В аналогічній ситуації опиняються також самопроголошені лідери самого Косова – віднині, перебуваючи в "лізі" суверенних держав, вони будуть прямо зацікавлені у збереженні цього принципу. У зв'язку з цим наявність положень про

унікальність “косовського випадку” вже у п’ятому абзаці Декларації про незалежність Косово є далеко не випадковою [2].

Станом на 18 листопада 2010 року незалежність Косово визнали 72 держави [1]. І поступово ця цифра збільшується так як останнім часом активно почали висловлювати свою позицію щодо цієї проблеми країни Африки, Австралії та Океанії (наприклад, Кірибаті, Тувалу і Сомалі) [10].

Найближчі сусіди – країни колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія, повелись по-різному. Албанія виступаючи союзником Косово перша визнала незалежність Косово, згодом до неї приєднались Словенія, Чорногорія і Македонія. Боснія ж має проблему боснійських сербів і тому виступає проти. Третину населення країни становлять серби і в разі визнання Косово можуть висловити свої претензії на власну державність в чому їх однозначно буде підтримувати Сербія [10].

Щодо Європейського Союзу, то визнали незалежність Косово 22 із 27 країн, 24 із 28 країн-членів НАТО, 33 із 47 Ради Європи, 35 із 56 держав-членів ОБСЄ [1]. Як зазначалось вище, проти виступила Іспанія, яка має проблеми із Баскськими сепаратистами в лиці організації ЕТА. Також цілком зрозуміла позиція щодо цього питання Кіпру, який має на своїй території Турецьку Республіку Північного Кіпру. Інші країни зайняли вичікувальну позицію щодо розв’язання цього питання [10].

З точки зору європейської геополітики, то існує проблема криміналізації владних структур Косова та їх зв’язків із європейськими кримінальними угрупованнями. Вважається, що косовські клани взаємодіють із турецькою і болгарською мафією. Албанська мафія утворила альянси зі своїми злочинними колегами в Італії, включаючи Cosa Nostra. Італійська мафія після недавнього посилення боротьби з організованою злочинністю в Італії перемістилась у Влоре, містечко на морському узбережжі в Південній Албанії. Самого ж прем’єр-міністра Косово Хашима Тачі, підозрюють у тісних зв’язках з наркобізнесом [2].

Слід зазначити, що за даними Світового банку вартість мінеральних ресурсів Косово складає більше 19 млрд доларів. Загальна вартість нерухомості, за офіційними сербськими оцінками, складає близько 220 млрд дол., з яких 4 млрд – це тільки приватне майно 30 тис. сербських сімей, вигнаних із краю і Сербія вимагає за ці ресурси повної компенсації [2].

Ряд експертів також вважає, що відділення Косово від Сербії переслідує ще одну прагматичну мету: зробити важливим нафтопровід Салоніки–Скоп’є–Белград, що проходить через Східне Косово. Тобто вламати свій шмат від транспортування «чорного золота». Враховуючи той факт, що 80 % вартості нафти складається з витрат на її транспортування, слід погодитися з думкою ряду російських і зарубіжних дослідників, що глобальні війни ХХІ ст. будуть війнами за маршрути транспортування енергоносіїв [2]. Визнання самопроголошення незалежності Косова ставить під сумнів усю договірно-правову базу, яка була створена у

післявоєнній Європі. Йдеться не про добровільний перегляд кордонів (як це було у випадку, наприклад, із Чехословаччиною), а про дії сепаратистів. Потурання сепаратистським проявам у Косово сьогодні вигідне США та їх союзникам. Але низка країн, у тому числі й членів ЄС, які стикаються з проблемами сепаратизму, виступають категорично проти такого розвитку подій [2].

Незважаючи на очевидну деструктивність і непередбачуваність, події в Косово та реакція на них із боку провідних міжнародних гравців нашоухують на певні практичні висновки щодо їх впливу на чинну систему міжнародно-правових норм і практику міжнародних відносин на найближчу перспективу [2].

Арабські країни теж не «стоять осторонь» від подій, що відбуваються в Європі. Висловили своє позитивне рішення також 17 із 57 членів Організації Ісламська Конференція та 8 із 22 країн-членів Ліги Арабських Держав. Першим з арабських країн, який визнав незалежність Косово, став Афганістан на чолі з про-американською владою [1]. ОАЕ і Саудівська Аравія теж в числі перших визнали незалежність Косово. Одним із факторів, що впливають на ці країни є те, що албанське населення Косово сповідує іслам шийтського спрямування.

З країн Латинської Америки першими визнали незалежність Косово Коста-Ріка, Колумбія і Панама [1]. Бразилія, Уругвай, Чилі та ще деякі держави Південної Америки розглядають деталі процесу визнання. Аргентина ж виступає проти маючи проблему Фолкденських островів. Президент Венесуели Уго Чавес вважає визнання Косово частиною тиску США і тому не визнає незалежності краю [10].

В Африці першими визнали незалежність Косово Сенегал, Буркіна Фасо і Сьєрра-Леоне [1]. Згодом до них приєдналися Гамбія, Комори та ін. Також слід зазначити, що серед них є Сомалі влада, яких, як відомо, співпрацює із США. Лідери таких країн як Гана, Демократична Республіка Конго, Нігерія і Кенія заявили, що не будуть визнавати незалежність Косово, а Судан виступає проти, бо таке рішення може стати небезпечним прецедентом для Південного Судану і Дарфуру. Інші країни перебувають в нейтралітеті чекаючи рішення ООН [10].

Республіку Косово вже прийняли у деякі міжнародні організації. Косово є членом Міжнародного валютного фонду (з 29 червня 2009 р.) [1]. Це спричинено тим, що рішення щодо прийняття приймається більшістю країн-учасників організації при голосуванні по кандидатурі, все вирішується простою більшістю при дотриманні кворуму, а більший вплив завдяки системі розподілу квот мають розвиненіші країни. Таким чином, США і низка провідних західних держав мають можливість контролювати процес прийняття рішень в МВФ. Слід відзначити, що МВФ – перша велика міжнародна організація, яка прийняла Косово [6]. Косово також став членом Світового Банку (з 29 червня 2009 р.), Міжнародного союзу автомобільного транспорту (з 29 липня 2008 р.), та ще деяких міжнародних спортивних організацій [1].

Країни, які визнали Косово розташовані у всіх частинах світу і входять у різноманітні організації, але їхня владна верхівка є переважно про-американською. Проте деякі держави, що в усіх своїх справах переважно підтримують політику США, все-таки виступають проти, бо самі мають подібну ситуацію на своїй території (наприклад Грузія). Деякі ж країни чекають позитивного рішення ООН і лише після нього готові визнати незалежність Косово. Але зважаючи на те, що Росія і Китай блокують це питання у Раді Безпеки ООН, то це навряд чи відбудеться найближчим часом. Сербія ж спирається у своїх діях на мирні переговори і поки що не збирається проводити ніяких військових дій.

Висновки. У майбутньому ця подія однозначно матиме досить серйозні наслідки. Позитивне вирішення проблеми щодо визнання незалежності Косово може «підірвати світовий порядок», призвести до парадуму суверенітетів, закласти основи нової глобальної ситуації і розстановки сил у світі. Водночас локально в такому важливому регіоні, як Балкани, вирішити долі народів, котрі там живуть, і навіть призвести до нової війни. Також не виключається така ситуація, коли у певних державах, де спостерігається демографічний дисбаланс і з часом національна меншина буде претендувати на автономію, а згодом і на, власне, незалежність.

1. <http://kosovothanksyou.com/>
2. Кулик С.М., Мишляєв Т.Ю. Геополітичні наслідки проголошення незалежності Косово для Європи // *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.* – 2008. – с. 36-40.
3. Точка зору: Гра у прецедент // *Новинар.* – 2008. – № 7. – с. 12–16.
4. Косовский край (Автономный край Косово и Метохия) // <http://www.nationalsecurity.ru/maps/kosovo1.htm>
5. Гуткин М., Сербия и Косово: позиции неизменны // <http://www.voanews.com/russian/news/Analysis-and-perspectives/Serbia-and-Kosovo-clash-at-the-UN-sticking-to-their-positions-2010-08-03-99906029.html>
6. МВФ принял Косово в ряды своих членов // <http://korrespondent.net/business/830861-mvf-prinyal-kosovo-v-ryady-svoih-chlenov>
7. Язькова А. Косовский конфликт в балканском политическом контексте. – М., Аспект Пресс, 2003. – 215 с.
8. Овчинский В. Война миров // <http://www.i-r-p.ru/page/stream-trends/index-18693.html>
9. Judah Tim. Kosovo – War and Revenge. – Yale, 2000. – 253 p.
10. Провозглашение независимости Косово. Реакция и комментарии // http://www.rian.ru/trend/cosovo_independent_parlament_170208/